

Predikan Abrahamsbergskyrkan 5 januari 2014

Tema: Guds hus.

Predikotext ur Johannes 1:13-22 finns på sidan 1444 i psalmboken

Judarnas påskfest närmade sig, och Jesus gick upp till Jerusalem. ¹⁴I templet stötte han på dem som sålde oxar och får och duvor och dem som satt där och växlade pengar. ¹⁵Han gjorde en piska av repstumpar och drev ut allesammans ur templet med deras får och oxar. Han slog ut växlarnas pengar och välte omkull deras bord, ¹⁶och till dem som sålde duvor sade han: "Bort med allt det här! Gör inte min faders hus till en saluhall." ¹⁷Och hans lärjungar kom ihåg att det står skrivet: *Lidelsen för ditt hus skall förtära mig.* ¹⁸Judarna sade då till honom: "Vad kan du visa oss för tecken, du som gör så här?" ¹⁹Jesus svarade: "Riv ner detta tempel, så skall jag låta det uppstå igen på tre dagar." ²⁰Judarna sade: "I fyrtiosex år har man byggt på det här templet, och du skall låta det uppstå igen på tre dagar!" ²¹Men det tempel han talade om var hans kropp. ²²När han sedan uppstod från de döda kom hans lärjungar ihåg att han hade sagt detta, och de trodde på skriften och på ordet som Jesus hade sagt.

Här är Jesus arg för att han i Guds tempel finner penningväxlare, duvomånglare (som det hette i den gamla översättningen) och andra försäljare. Men det stannar inte vid att han blir ilsken och upprörd. Han tar till handgripligheter: välter omkull deras bord och driver ut dem ur templet. Duvor, får, kassalådor och omkullvälta bord blev kvar därinne. En salig röra, säkert! Och ett ganska uppstudsigt beteende, kan man tycka. Buller och bråk i det heliga templet igångsatt av en relativt okänd, kringvandrande predikant i trettioårsåldern. Han kunde väl i stället ha vänt sig till den ansvariga ledningen, lämnat in ett förslag eller en protest, och hänvisat till lokala ordningsregler eller föreskrifter i Lagen? Men han tog itu med problemet på sitt eget vis, och de ledande och ansvariga blev tydligen imponerade, till och med skrämda, av honom. De insåg att det inte skulle hjälpa att anklaga honom för bristande respekt eller för att störa den allmänna ordningen. Människorna hade blivit överväldigade av hans undervisning, och det visste de religiösa ledarna (överstepräster och de skriftlärd) mycket väl. Detta gjorde dem både rädda och aggressiva. Efter den här händelsen sökte de efter sätt att röja honom ur vägen.

Men det var då det, för länge sedan. Genom århundraden har "månglarna i templet" fått stå som symbol eller markör för urartningar inom den kristna kyrkan: avlatshandeln under medeltiden, sammanblandningar av affärer och församlingsliv, kommersiellt tingel-tangel, allmänt dålig smak eller tarvlig stil i kyrkliga sammanhang. Sådan kritik har många gånger behövts och kan behövas igen.

Men allvarligt: vad är problemet? Vi kan börja med oss själva. Det är knappast aktuellt att upplåta Abrahamsbergskyrkans fasader för jätteaffischer från SL eller Tele2. Det skulle verkligen ta emot (både för pastor och församling) att skjuta in reklambudskap, från Boxer eller Whiskas kattmat (ni vet: "om katten själv får välja") mellan bibelläsningen och andra psalmen. Och det är knappast aktuellt med att leasa ut kyrkan, och kalla den till exempel ICA Abrahamsberg Assembly Hall, även om vi skulle få in

många trevliga tusenlappar till kassan på det sättet. Och jag har svårt att tro att Jesus skulle haft några större problem med våra mysiga höstmarknader med begagnade böcker, skänkta matvaror och hemlagat godis. Saluhall eller ej, men Jesus hade säkert inte känt behov av att rensa upp i Bäversalen med en repstump.

Om dagens text *bara* skulle syfta på att utrota kommersialism och girighet från vårt eget "börens hus" så kunde vi snart nog sätta punkt.

Men det är ganska klart att den här bibeltexten har en vidare syftning. Och jag ska erkänna att jag måste hålla i mig själv för att inte dra iväg. Det är lite av öppet mål att brännmärka kommersialism, tarvlig reklam och ytlig ekonomism i vår tid.

Men berättelsen handlar ju faktiskt om att Jesus kom till *templet*, och drev ut de här kommersiella småhandlarna därifrån (för det var inte storfräsare det gällde; månglare betyder just småhandlare eller gatuförsäljare). Vart tog de vägen sedan? Handel behövs naturligtvis i alla samhällen. Om de bara höll sig borta från bönehuset – höll ett respektavstånd till templet – så var det väl OK? Den här tanken har renodlats senare, inte minst av Martin Luther. Ett slags "regemente" ska råda i kyrkan, och ett annat ute i världen (kungen, armén, affärsmännen...). Guds vilja ska styra båda, men de bygger på olika ideal och olika metoder. Det är klokt att inte blanda ihop dem alltför mycket. Det ligger en hel del i detta, men det når inte in till kärnan.

Ett annat sätt att resonera – som också har använts genom historien – är att tolka angreppet på månglarna som ett totalt underkännande av ekonomi som bygger på egenintresse och vinst. En sådan vision kan förmå kristna människor till klosterliv och olika slag av kristna kommuniteter, liksom till tidig kommunism (långt före Karl Marx) och moderna experiment med ekonomier utan vinstintresse. Också detta är intressant och tänkvärt.

Men den verkliga lärdomen av vad Jesus ställde till med där i templet finns i en tredje tankegång. De religiösa ledarna på Jesu tid blev rädda och upprörda, läser vi i texten. Det som Jesus utmanade var nämligen kärnvärdena i ett helt system: ett system där pengarna stöttade religionen och religionen pengarna. Status hade den som kunde visa upp både rikedom och yttre fromhet. Den som kunde ge stora allmosor räknades som bättre än den som bara kunde ge en liten skärv. Det var, kort sagt, ett system som mätte och graderade människor efter yttre måttstockar, särskilt pengar. När Jesus angrep schackrandet med pengar i templet var poängen klar för alla: det var något som har gått riktigt snett med hela människosynen. Överstepräster och de skriftlärdade hade alla skäl i världen att känna sig angripna.

Men detta hände i templet. Vad betyder templet, vad betyder "Guds hus"? Är det inte något särskilt med de hus som reserverats för bön och tillbedjan, för församlingsliv och sakrament? Jo visst är det så, och vi är angelägna om att till exempel det här huset ska vara fint och fungera bra. Men faktiskt nämner inte Jesus själva *huset* med någon större vördnad – riv ner det, säger han, så ska jag bygga upp det igen. Han chockerar sina åhörare genom att tyckas tala respektlöst om tempelbyggnaden. Han gör inte själva huset till någon huvudsak. "Templet" står för något annat än huset. Och här kommer Paulus till vår hjälp. Så här skriver han i 1 Kor 3:16-17

Förstår ni inte att ni är Guds tempel och att Guds ande bor i er? Om någon förstör Guds tempel skall Gud förgöra honom. Ty Guds tempel är heligt, och ni är det templet.

Det är ju vi, du och jag, som är Guds tempel. Guds ande bor i oss. Det är *människan* som Jesus talar om. Det är hon som är helig och det är kring henne striden står. Saluhall eller bönehus. Schackrande eller tillbedjan. Girighetens ande eller Guds ande. Penningvärde eller människovärde.

Tänker vi så kan vi lika starkt i dag känna och dela den vrede som utgår från Jesus där i templet. De som satt där och gjorde affärer utnyttjade människors längtan efter mening för sina själviska syften. De erbjöd människor att offra en duva för att komma närmare Gud. De föreslog dem att växla till sig pengar och lägga i offerkistan – och slippa tänka på att försona sig med sina ovänner. De lockades att välja den lätta vägen ut, tro att de kunde köpa lycka och frihet. De lurades att ägna sig åt fromhetens yttre åthävor i stället för att söka Gud i ande och sanning. Paulus uttrycker sig nästan otäckt drastiskt. "Om någon förstör Guds tempel skall Gud förgöra honom." Lärjungarna som var med och kände hur deras mästare gick igång på vad han fick se i templet de "kom ihåg att det står skrivet: *Lidelsen för ditt hus skall förtära mig.*"

Hans lidelse gäller människan, som är Guds tempel. Det är henne Jesus värnar om. Hans vrede riktar sig mot dem som förstör och förleder de vanliga fromma tempelbesökarna..

Och så är vi tillbaka i vår tid. Vi har inte några stökiga duvoförsäljare i våra helgedomar, men vi har ett samhälle där pengar spelar en överdriven roll, och vi har en ekonomi som trycker ner och förminskar människan. Vi lever med ordningar som gång på gång kränker det som Jesus värnar mer än något annat och som Paulus kallar Guds tempel.

Den kapitalism och marknadsekonomi so vi lever med i dag bygger på märkliga och i stora stycken beundransvärda principer. Om var och en försöker främja sina egna intressen så samverkar detta, enligt den "osynliga handens" princip, till det allmänna bästa. Vårt komplexa och globala ekonomiska system är en mäktig skapelse, men bygger på egoismen som drivkraft. Kan det verkligen fungera?

Redan kapitalismens förste store teoretiker, Adam Smith, verksam i slutet av 1700-talet satte fingret på den ömma punkten. Människor blir lätt överdrivna i sin vinningslystnad och hänsynslösa i sin jakt på pengar och rikedom. Därför behövs återhållande krafter. Smith pekar på två sådana. Det ena kallar han "det allmänna ogillandet": människor vill inte att andra ska se dem som busar eller skojare. Det andra är "religionens kraft", att människor utifrån sin egen tro avstår från att knuffa eller kränka andra människor i tävlan på marknaden. Samvetet, alltså! Hos den skolade moralfilosofen Adam Smith hör vi ett tydligt eko från tumultet mellan Jesus och månglarna i templet.

Blev det här nu väldigt abstrakt? Det behöver det inte vara. Jag är ganska säker på att vi alla, på ett eller annat sätt, är bekymrade över hur ekonomism, penningtänkande

och vinstintressen har kommit att betyda allt mer i vårt samhälle. Om vi vill ta dagens text och människan som Guds heliga tempel på allvar har vi en hel del att ta itu med. Och som Smith och andra stora teoretiker har visat gäller utmaningen både samhälle och individ, både politik och privatmoral. Det 2014 som just har börjat är ett (dubbelt) valår, så det kanske finns särskilt stor anledning att fundera över politiken i ljuset av vad Jesus markerade för sådär 2000 år sedan. Konkreta problem att lösa saknas verkligen inte...

Vårt samhälle predikar att var och en som kan ska försörja sig själv, genom eget arbete. Samtidigt är det så att var 12:e arbetsför svensk faktiskt saknar arbete, och ungefär lika många tilldelas en osäker och prekär ställning till arbetslivet. Ett samhälle som så uppenbart mäter med dubbla måttstockar är inte värt respekt. Det ger inte alla människor rimlig uppskattning eller en verklig chans att förverkliga sina drömmar. Arbetsmarknaden har blivit en saluhall, som med säkerhet skulle få underkänt vid en Jesus-revision i templet.

Reklam och varumärkesplacering tar sig in överallt (ja nästan i alla fall). Vi erbjuds varor som kompensation för våra brister och misslyckanden, och vi föreslås köpa upplevelser som ska göra oss fria och lyckliga. Branschen omsätter en häpnadsväckande stor del av våra samlade tillgångar. Och den använder avsevärt mer raffinerade metoder än de gjorde som på Jesu tid växlade pengar eller sålde får i templet. Vi erbjuds ständigt nya kommersiella surrogat för verklig lycka: att köpa i stället för att leva. Även om du och jag tycker att vi klarar av allt detta rätt bra och finner det lite pikant, så vittnar mängder av kontokortsskulder, sms-lån och andra ekonomiska haverier om att människor far illa och utnyttjas. Vad kan samhället och vi alla göra för att hålla emot?

Stora delar av skola, äldreomsorg och sjukvård har också blivit "saluhall" – utan att det nog var riktigt meningen från början. Vi erbjuds "välja" bland alternativ som ofta presenteras på felaktiga grunder. Vi tvingas acceptera att de som vi "köper" vård och utbildning av fäster lika stor vikt vid sina egna vinster som vid mina sociala eller pedagogiska behov. Vem har viljan och möjligheten att jaga ut dessa månglare från vårt samhälles kärnverksamheter?

Det finns alltså mycket att göra. Vi började med att läsa om en arg Jesus i Jerusalems tempel, och jag slutade med några tankar om att det skulle behövas ett liknande tumult i det svenska folkhemmet. Men i grunden är evangelium ett glatt budskap. Moralism och fördömanden får aldrig sista ordet. Kärnan i det vi har hört är faktiskt storslaget och positivt: Jesus bekräftar att människan är ett Guds tempel, värd oändligt mycket i Guds ögon och helt innesluten i hans omsorg. Så här skriver Paulus (1 Kor 6:19)

Vet ni inte att er kropp är ett tempel för den heliga anden, som ni har inom er och som ni har fått från Gud?

Så lev nu detta år i frid och beslutsamhet, och i övertygelsen om att både du och de människor du möter bär Guds ande inom er.

Amen.